

Дем'яненко Н.Б. (Київ, Україна)

Особливості викладання польської фразеології в україномовній аудиторії

Стаття присвячена вивченню особливостей викладання польських фразеологізмів в україномовній аудиторії

Ключові слова: *фразеологічна одиниця, викладання польської фразеології*

Статья посвящена изучению особенностей преподавания польских фразеологизмов в украиноязычной аудитории

Ключевые слова: *фразеологическая единица, преподавание польской фразеологии*

This article is devoted with the peculiarities of teaching Polish Phraseologisms in Ukrainian-speaking audiences

Key words: *phraseological unit, teaching Polish phraseology.*

Формування навичок і вмінь професійної комунікації лінгвіста-філолога неможливе без вивчення лексики і фразеології мови майбутнього фаху. Крім того, значна кількість фразеологічних одиниць (далі – ФО), відображаючи в семантичній структурі специфіку культури народу, особливості його історичного розвитку, соціально-економічний устрій, побут, звичаї та обряди і т. ін., містить етнокulturознавчу інформацію.

Мова не лише відображає історію матеріальної культури і політичного життя свого носія, розвиток його світогляду й уявлень, але й зберігає і передає з покоління в покоління колективний набуток, досвід народу. Власне тому мова відіграє вирішальну роль у формуванні особистості, національного характеру, етнічної спільноти, народу, нації. У фразеології будь-якої мови зберігається система цінностей, суспільна мораль, ставлення до світу речей, до інших народів. Ідіоми, приказки, прислів'я найбільш виразно ілюструють і спосіб життя, і традиції, й історію тієї чи іншої спільноти, об'єднаної однією культурою. Відзначимо, що практика сучасної вищої школи надалі потребує конкретних технологій активізації пізнавальної діяльності студентів. Метою нашої розвідки було виявити особливості вивчення польської фразеології в україномовній аудиторії та показати можливості збагачення мовного запасу студентів-філологів фразеологізмами, спираючись на основні положення теорії рівнів засвоєння навчальної інформації.

Фразеологізми – одна з універсальї мовлення. В них знаходимо відображення історії народу, своєрідність його культури та побуту [4, 4-5]. У фразотворенні величезну роль відіграє людський фактор, тому що переважна більшість фразеологізмів пов'язана з людиною, різними сферами

її діяльності. Ш. Баллі стверджував: "Віковічна недосконалість людського розуму виявляється також і в тому, що людина завжди прагне одухотворити усе, що її оточує. Вона не може уявити собі, що природа мертва та бездушна; її уява постійно наділяє життям неживі предмети, але це ще не все: людина постійно наділяє предмети зовнішнього світу рисами та прагненнями, властивими її особистості" [4, 130-134].

Фразеологія - надзвичайно складне явище, вивчення якого потребує свого методу дослідження, а також використання даних інших наук - лексикології, граматики, стилістики, фонетики, історії мови, історії, філософії, логіки та країнознавства [4, 5-6].

Основи фразеології польської мови закладаються у студентів-полоністів вже з I курсу, проте безпосередньо курс "Фразеологія польської мови" викладається лише на 4 курсі, тобто тоді, коли студенти вже в повній мірі оволоділи польською мовою та мають необхідний словниковий запас для сприйняття стійких зворотів. Мета навчання фразеології є комплексною, що включає теоретичний (власне філологічний), практичний (комунікативний) і освітній аспекти. Сутність теоретичного аспекту полягає в засвоєнні студентами IV курсу необхідного обсягу теоретичних знань із навчальної дисципліни, базуючись на уже набутих на I - III курсі знаннях із польської мови та створюючи міцне підґрунтя для вивчення нових фрагментів теоретичного матеріалу на наступних курсах, ставлячи навчальну дисципліну в контекст усього комплексу філологічних дисциплін, що викладаються в Інституті філології студентам спеціальності "слов'янські мови та літератури". Практичний аспект передбачає формування у студентів необхідних мовних і мовленнєвих умінь у чотирьох основних видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, говорінні, читанні, письмі) і п'ятому, спеціалізованому, виді мовленнєвої діяльності – перекладі. Освітній аспект забезпечує здобуття студентами належної освіти за обраною спеціальністю з урахуванням сучасних європейських тенденцій розвитку філологічної науки, що дозволяє досягти основну мету вивчення польської мови як основної студентами спеціальності "слов'янські (польська) мови та літератури", а саме: підготувати висококваліфікованих фахівців-полоністів. Об'єктом вивчення навчальної дисципліни "Фразеологія польської мови" на IV курсі є особливості фразеологічних одиниць польської мови. Предметом вивчення є властивості фразеологічних одиниць польської мови. Навчальна дисципліна "Фразеологія польської мови" для IV курсу є невід'ємною складовою гармонійної та всебічної підготовки фахівця-полоніста. Вона логічно продовжує навчальну дисципліну "польська мова" для студентів I - III

курсів, творячи з ними нерозривну структурно-логічну єдність.

Своєрідність життя та побуту того чи іншого народу найбільше знаходить своє вираження у фразеології, що конденсує увесь складний комплекс культури та психології даного народу, його неповторний спосіб образного мислення та пов'язаного з ним фразеологічного освоєння лексичного матеріалу.

Вивчаючи фразеологію польської мови необхідно враховувати такі основні особливості, що знайшли своє відображення у ФО:

1. Реалії та особливостей побуту народу. У кожній мові можна знайти немало стійких мовних комплексів, що прямо або опосередковано передають національні реалії, атрибути народного побуту, обряди і т.п., тобто, між характером фразеології даного народу та його культурно-історичними особливостями встановлюються стосунки взаємозв'язку та взаємообумовленості. Так, наприклад, значення фразеологізмів *dostać kosza, podać komuś czarną polewkę* пов'язано з польським обрядом заручин, коли *dostać kosza, podać komuś czarną polewkę* означало відмову).

2. Особливості мислення польського народу. Не дивлячись на те, що загальні закони мислення у представників колективу людей однієї й тієї ж епохи ідентичні, їх образне мислення зовсім не є тотожним. Так, у фразеологічній системі польської мови можна зустріти ФО, у якості ядра яких виступає лексема *paw*, що позначає птаха, не розповсюдженого на території Польщі (це птах південноазіатський), проте така лексема знайшла відображення в образній системі національної мови, оскільки павичі були прикрасою королівських палаців, а також багатих панських садіб. Метафора розвинулася під впливом поведінки птаха і позначає горду людину: *dumny jak paw*. Семантику гордості, достоїнства передає також і сполука *pawie pióro*, яка є суттєвим складником краківського костюма.

3. Особливості культури польського народу. Людина, що вивчає польську мову і, зокрема, знайомиться з фразеологією польської мови повинна володіти певним комплексом знань з літератури, фольклору, образотворчого мистецтва тощо, оскільки певні культурологічні реалії знайшли своє відображення у фразеології.

Врахування країнознавчих факторів при вивченні та при викладанні фразеології малоефективні тоді, коли ці фактори вивчаються ізольовано, у відриві від системних зв'язків. Характеристика мовлення як цілеспрямованої і мотивованої діяльності при вивченні польської мови, як мови спеціальності, орієнтує враховувати мотивований підхід до відбору навчального мовленнєвого матеріалу, засвоєння якого повинно набути особистісного змісту й спонукальної сили, яка викликає активність студента; у нашому випадку, студента-філолога. Сучасними психологами

провідними характеристиками діяльності визначено наявність ланцюжка: потреба – мотив – мета; предмет діяльності; відповідність предмета діяльності та її мотиву; наявність продукту або результату діяльності. Загальна структура мовленнєвої дії включає орієнтувальну основу, ланку планування, реалізацію програми, яку забезпечують такі механізми, як вибір слів; перехід від програми до її реалізації; граматичне прогнозування; вибір синтаксичних варіантів; закріплення і відтворення граматичних „зобов'язань” [5]. Отже, щоб повноцінно спілкуватися, людина повинна, „по-перше, вміти швидко й правильно орієнтуватися в умовах спілкування, по-друге, вміти правильно спланувати своє мовлення, правильно вибрати зміст акту спілкування, по-третє, знайти адекватні засоби для передавання цього змісту, по-четверте, вміти забезпечити зворотний зв'язок.

Вихідним моментом будь-якої мовленнєвої дії виступає мовленнєва ситуація, тобто збіг обставин, що спонукають людину до мовленнєвої дії, яка породжує мотив висловлювання. Створення і підтримування внутрішнього мотиву студентів передбачатиме 1) відбір фразеологічного матеріалу, функціонально значущого для них, співвідносного з їхніми потребами й інтересами, з одного боку, і 2) залучення завдань, які сприятимуть професійному усвідомленню мовних фактів – з іншого. У такому ракурсі вкрай важливою є думка Л.С.Виготського про психологічну природу мотиву, його зв'язку з особистістю того, кого навчають, з його емоціями і волею: „Сама думка народжується не з іншої думки, а з мотивуючої сфери нашої свідомості, яка охоплює наші потяги і потреби, наші інтереси й спонукання, наші афекти й емоції. За думкою стоїть афективна і вольова тенденція. Тільки вона може дати відповідь на останнє „чому” в аналізі мислення... Справжнє і повне розуміння чужої думки стає можливим лише тоді, коли ми виявляємо її дійове, афективно-вольове підґрунтя” [2, 357]. Отже, мотив – явище, об'єктивна основа якого лежить як у зовнішньому світі, його матеріальних та ідеальних об'єктах, так і у внутрішньому процесі людини.

Наступний рівень мовленнєвої діяльності – орієнтувальний, зміст якого полягає в аналізі умов діяльності, виокремленні предмета. Так, зокрема, на цьому рівні мовленнєвої діяльності здійснюється відбір лексики. Це рівень планування, програмування й внутрішньої мовної організації предметного, змістового плану мовленнєвої діяльності. Не останню роль у виборі слів відіграють словесні асоціації, утворювані на основі попереднього досвіду.

Третій рівень мовленнєвої діяльності – виконавчий, що становить завершальний компонент внутрішнього операційного механізму діяльності. На наш погляд, це найвідповідальніший етап, оскільки він визначає позитивний чи негативний результат висловленого. У нашій спробі з'ясувати особливості

професійного мовлення майбутніх філологів на фразеологічному рівні було враховано дослідження когнітивної науки, зокрема різні підходи щодо організації ментального лексикону людини (А.М.Баранов, В.П.Белянін, Б.М.Величковський, Д.О.Добровольський, О.О.Залевська, В.В.Красних, О.С.Кубрякова, Р.Л.Солсо, Н.В.Уфімцева, Р.М.Фрумкіна та інші).

В аспекті розглядуваного видається логічним уточнити питання з приводу того, чи має мовленнєва діяльність абсолютно творчий характер, чи вона передбачає постійне відтворення попереднього досвіду людини, адже в науковому обігу існують діаметрально протилежні погляди на цю проблему. Ю.М.Караулов вважає, що «,...синтаксеми <...> не виникають в акті говоріння <...>, а відтворюються спонтанно й неусвідомлено, подібно до будь-якої іншої цілісної одиниці (штампу, ідіоми, афоризму) в тому вигляді, як вони неодноразово використовувалися раніше в текстах цієї мовної особистості або її референтної групи. Таким чином, в актах звичної, нормальної комунікації, якщо тільки в нас немає спеціальної настанови на творчість, на відмову від звичного, ми оперуємо автоматизмами – готовими формулами й рутинними зворотами, постійно „цитуючи самих себе” [3, 73].

Можемо висловити припущення: якщо кожне слово, в нашому випадку – фразеологічні одиниці, є ніби вплетеними в ланцюжок асоціацій, які мимовільно виникають, то нескладно помітити, що пригадування фразеологізму як нарізно оформленої одиниці вимагатиме значних розумових зусиль, а тому не є лише звичайною актуалізацією. Як пригадування окремих слів, так і фразеологічних одиниць – це процес вибору із цілого комплексу асоціативних зв'язків, а відтак залежить: а) від частотності, з якою ФО використовується в мовленнєвому досвіді студента; б) міцності зв'язків фразеологізму з певним контекстом (напр., мовленнєвою ситуацією); в) приналежності ФО до певної категорії (напр., тематичної мікрогрупи, понятійного класу). Тому труднощі пригадування ФО так само є не стільки дефектами пам'яті, скільки наслідком її надмірності.

Отже, резюмуючи викладене, вважаємо, що реальна системність мови міститься не у внутрішній побудові мовних одиниць, а у взаємозв'язках й організації цих одиниць, у нашому випадку фразеологічних, у мовленнєвій діяльності студента.

Розмежування трьох аспектів мовних явищ, які підлягають засвоєнню, дозволяє виокремити мовленнєву діяльність як провідний аспект при комунікативній спрямованості навчання польської мови. Збагачення мовлення фразеологізмами відбуватиметься ефективно, якщо забезпечити комунікативно-діяльнісний та етнокультурознавчий підходи до навчання мови, посилення функціонально-стилістичної спрямованості вивчення

фразеології, реалізацію міжпредметних зв'язків; поетапне (пізнавально-збагачувальний, репродуктивно-діяльний, креативно-дослідницький методи) засвоєння фразеологізмів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балли Ш. Французская стилистика. – Перевод с франц. К.А.Долинина. – М.: Изд.иностр.лит., 1961. – 394 с.; 2. Выготский Л.С. Мышление и речь // Собр. соч. – М.: Высшая школа, 1982. – 469 с.; 3. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 1987. – 261 с.; 4. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1986. – С. 3-139; 5. Леонтьев А.А., Сахарный Л.В. Психолингвистика за рубежом. – М.: Наука, 1975. – 285 с.

Карпенко М.О. (Київ, Україна)

Славістика в Київському університеті: віднайдений А.Й. Багмут перший лист П.Й. Шафарика М.О. Максимовичу (до 50-річчя публікації)

У статті висвітлюються особливості змісту й історична роль у розвитку славістичних досліджень в Україні віднайденого А.Й. Багмут першого листа П.Й. Шафарика М.О. Максимовичу.

Ключові слова: славістика, М.О. Максимович, лист П.Й. Шафарика.

В статье освещаются особенности содержания и историческая роль в развитии славистических исследований в Украине найденного А.Й. Багмут первого письма П.Й. Шафарика М.А. Максимовичу.

Ключевые слова: славистика, М.А. Максимович, письмо П.Й. Шафарика.

The article focuses on the first letter of P.Šafarik to M.Maksymovych found by A.Bahmut, its peculiarities and historical role in Slavic studies development in Ukraine.

Key words: Slavic studies, M.Maksymovych, Šafarik's letter

Життєвий шлях і творча діяльність видатного українського й російського вченого-енциклопедиста Михайла Олександровича Максимовича (1804-1873), першого ректора новоствореного в Києві (1834) Університету Св. Володимира, керівника його першого (філософського) факультету, кафедри російської словесності, засновника в 30-ті роки ХІХ ст. першої наукової Київської історико-філологічної школи (далі – КІФШ) на інноваційній основі «нової схеми мов слов'янських», східнослов'янського мовознавства, наукового українознавства, не раз